

ARCHI - P R O J E K T

mgr inż. architekt **SZYMON HERMAN**

- uprawnienia do projektowania w specjalności architektonicznej bez ograniczeń nr 12/R-253/LOIA/04
- poświadczenie bezpieczeństwa w zakresie ochrony informacji niejawnych nr 14/2010

projektowanie architektoniczno- budowlane, renowacja i rekonstrukcja zabytków

NIP 731 106 10 42 ;

REGON: 472179246

ul. Ogrodników 95, Nowa Gadka, 95-054 Ksawerów, woj. łódzkie

tel.: **+48 605 225 189** e-mail: hermanszymon@wp.pl, skype: hermanszymon

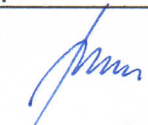
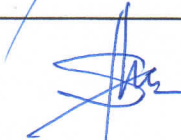
Dane podstawowe

Temat opracowania:	BADANIA ARCHITEKTONICZNE ELEWACJI BUDYNKU I LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO IM. BOLESŁAWA CHROBREGO W PIOTRKOWIE TRYBUNALSKIM DAWNE COLLEGIUM NOVUM -BUDYNEK „A” DECYZJA NR 242/2013
Faza:	BADANIA ARCHITEKTONICZNE PRZY ZABYTKU
Lokalizacja inwestycji:	BUDYNKU I LICEUM OGÓLNOKSZTAŁCĄCEGO IM. BOLESŁAWA CHROBREGO PIOTRKÓW TRYBUNALSKI AL. MIKOŁAJA KOPERNIKA 1 DZ. NR 168 OBRĘB 21, JEDNOSTKA EWIDENCYJNA 106201_1
Inwestor:	MIASTO PIOTRKÓW TRYBUNALSKI
Adres inwestora:	PASAŻ KAROLA RUDOWSKIEGO 10 PIOTRKÓW TRYBUNALSKI
Data wykonania opracowania:	08.2013r

OPRACOWANIE:

PODPIS:

PROWADZĄCY PRACE BADAWCZE:	dr inż. arch. Marek Barański	
WSPÓŁPRACA PRZY PRACACH BADAWCZYCH:	mgr inż. arch. Szymon Herman	

Spis treści :

strona:

Strona tytułowa	1 str.
Spis treści	2
Decyzja nr 242/2013	3
Kopia mapy do celów lokalizacyjnych	4
Badania dekoracji elewacji	5
Historia obiektu	5
Analiza źródeł ikonograficznych	6
Badania stanu elewacji	15
Lokalizacja odkrywek	18
Odkrywki	21
Wnioski badawcze	27
Wnioski konserwatorskie	28

Gmina Miasto
PIOTRKÓW TRYBUNALSKI
97-300 Piotrków Trybunalski
Pasaż Rudowskiego 10

WUOZ-PT.5162.3.2013.RF

Piotrków Tryb., dnia 30.07.2013 r.

DECYZJA Nr 242/2013

Na podstawie, art. 7 pkt. 1, art. 36 ust. 1 pkt. 4 i ust. 3 oraz art. 89 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162/2003, poz. 1568) oraz przepisów Rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 roku w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich, robót budowlanych, badań konserwatorskich, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków oraz badań archeologicznych (Dz. U. Nr 165/2011 poz. 987) i Art. 104 KPA, po rozpatrzeniu wniosku Pana Szymona Hermana działającego w imieniu Gminy Miasta Piotrkowa Trybunalskiego z dnia 15.07.2013 roku i programu badań architektonicznych budynku dawnego kolegium jezuitów przy al. Kopernika 1 w Piotrkowie Trybunalskim

UDZIELAM POZWOLENIA

na przeprowadzenie badań architektonicznych budynku dawnego kolegium jezuitów przy al. Kopernika 1 w Piotrkowie Trybunalskim zgodnie z przedłożonym programem.

Termin rozpoczęcia prac: 5.08.2013 r.

Termin zakończenia prac: 20.08.2013 r.

Prace będzie prowadził Pan Marek Artur Barański, Warszawa, ul. Gąbińskiego 18/38

Jednocześnie na podstawie art. 36, ust. 3 i 4 w/w ustawy określam następujące warunki wykonania prac:

1. Po dokonaniu odkrywek badawczych należy powiadomić przedstawiciela tutejszego urzędu dla wstępnej oceny wyników badań i wskazania ewentualnych miejsc dodatkowych odkrywek.
2. Jeden egzemplarz dokumentacji z badań należy przekazać nieodpłatnie wojewódzkiemu konserwatorowi zabytków.

UZASADNIENIE

Budynki dawnego kolegium jezuickiego – obecnie siedziba I Liceum Ogólnokształcącego w Piotrkowie Trybunalskim przy al. Kopernika 1 są obiektami zabytkowymi, wpisanymi do rejestru zabytków.

W związku z planowanym remontem budynków wykonanie badań architektonicznych posłuży rozpoznaniu i rejestracji oryginalnych elementów kompozycji i detali elewacji mogących mieć wpływ na rozwiązania projektowe. Realizacja prac określonych w sentencji nie naruszy walorów architektonicznych zabytku i posłuży poszerzeniu wiedzy o jego walorach i historii.

W związku z powyższym na podstawie przywołanych wyżej przepisów orzeczono jak w sentencji.

POUCZENIE

Od decyzji niniejszej służy zażalenie do Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w terminie 14 dni od daty jej otrzymania. Pozwolenie może być zmienione lub cofnięte, jeżeli w toku prac zaistnieją nowe okoliczności, które mogą mieć wpływ na zakres prac i sposób ich prowadzenia.

Zwolnione z opłaty skarbowej na podstawie art. 7 pkt 3 ustawy z dnia 16 listopada 2006 roku o opłacie skarbowej (Dz.U. Nr 225, poz.1635).

Otrzymują:

1. Adresat
2. Pan Szymon Herman
3. Pan Marek Artur Barański
4. a/a

Z up. WOJEWODY ŁÓDZKIEGO
ŁÓDZKI WOJEWÓDZKI
KONSERWATOR ZABYTKÓW
WOJCIECH SZYGDENDOWSKI

Dr arch. Marek Barański

Piotrków Trybunalski dawne kolegium jezuicko – pijarskie.

Badania dekoracji elewacji.

Badania podjęto w ramach opracowywania na zlecenie Urzędu Miasta Piotrkowa Trybunalskiego projektu remontu konserwatorskiego zabytkowego budynku danego kolegium wybudowanego w II połowie XVIII wieku.

Podstawa wykonania badań była decyzja nr 242/ 2013 wydana przez Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Delegatura w Piotrkowie Trybunalskim.

Program opracowania projektowego przewidywał wykonanie badania dekoracji budynku. Zespół projektancki kierowany przez architekta Szymona Hermana wraz z dr arch. Markiem Barańskim opracował program badań i odkrywek, które winny pomóc w określeniu form dekoracji i przyporządkować je historycznie. Opracowane wnioski konserwatorskich zaproponować mają koncepcje restauracji historycznego wystroju elewacji.

Historia obiektu (skrót).

W 1695 Zakon Jezuitów rozpoczyna budowę kościoła pod wezwaniem Św. Ksawerego, przy którym w dawnej kamienicy mieściła się prowadzona przez Jezuitów szkoła. W 1754 rozpoczęto budowę nowego dużego kolegium. Dwukondygnacyjny budynek zlokalizowano po południowej stronie kościoła. Obiekt usytuowano na skarpie wału obronnego, w związku z czym od strony zewnętrznej jego elewacja uzyskała dodatkowe piętro, a jej monumentalność została podkreślona środkowym ryzalitem. Budowa obiektu przebiegała etapami. Do czasu kasaty zakonu Jezuitów w 1773 ukończono zaledwie wznosić mury główne, urządzono parter budynku. Po przejęciu kolegium przez ojców Pijarów prace ruszyły w 1786 po zgromadzeniu potrzebnych środków. Przyjmuje się rok 1803 jako zakończenie budowy drugiego pietra i przykrycie dachem. Zachowany w archiwum rysunek elewacji frontowej datowany na 1803 rok z dużym prawdopodobieństwem może być traktowany jako opracowany wtedy projekt elewacji.

Następną istotną przebudową było adaptowanie szkoły przez Rosjan, którzy po powstaniu styczniowym w ramach akcji rusycyfikacji na drugim piętrze zrobili sobór zwieńczony kopułą. Zmiany nastąpiły również na elewacji. W części ryzalitu podniesiono okna i nadano im kształt zakończony łukowo. Na elewacji pojawiła się

dekoracja w stylu rosyjskim. Po odzyskaniu niepodległości dominująca nad budynkiem kopuła uległa likwidacji. Z elewacji frontowej usunięto elementy rosyjskiej dekoracji, pozostawiając przekształcenia ryzalitu.

W okresie powojennym elewację frontową przyozdobił portyk kolumnowy, który gdyby nie jego licha konstrukcja mógłby być traktowany jako postmodernistyczna próba przekształcenia elewacji opracowana przez lokalnego projektanta.

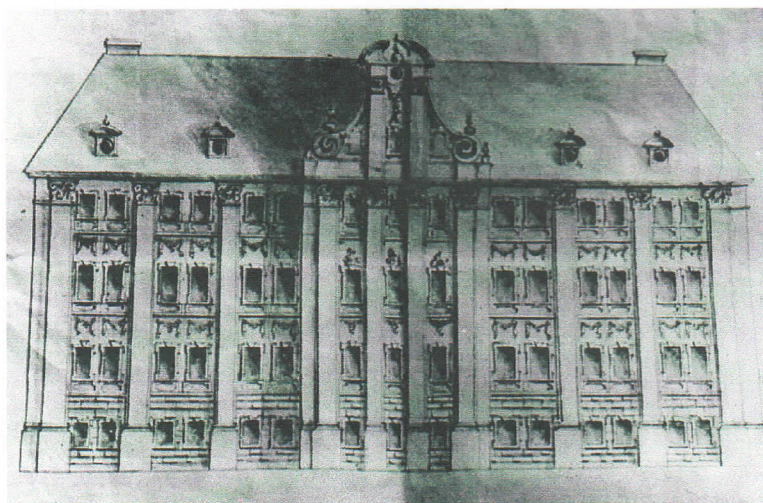
W ramach współczesnych prac kiedy to wymieniono okna w miejscach ubytków pojawiły się nowe wyprawy tynku.

Analiza źródeł ikonograficznych

Źródłami pomocnymi w analizie przekształceń dekoracji na frontowej elewacji kolegium są archiwalne rysunki i fotografie.

WIDOK 1.

Rysunek datowany na ok. 1803 rok, znajduje się w Archiwum Jezuitów w Piotrkowie.

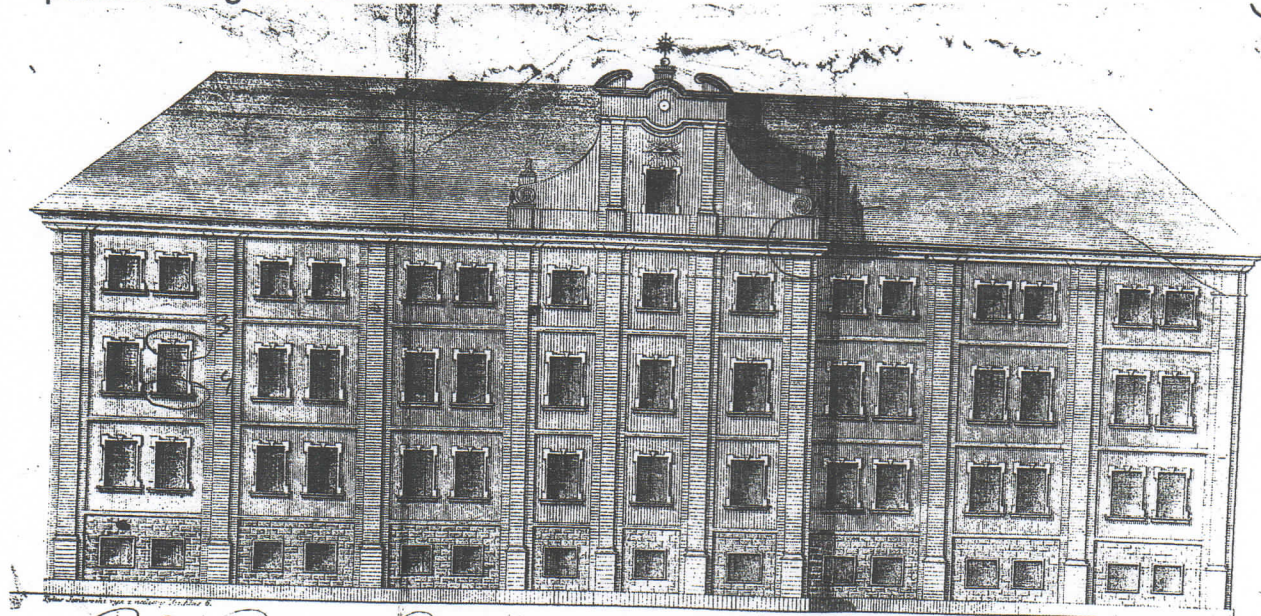
Prezentuje on stan o bogato dekorowanej elewacji w barokowym stylu. Jej kompozycja to środkowy ryzalit z wysokim szczytem. Naroża ryzalitu jak i naroża budynku akcentowane są zdwojonymi pilastrami, z których wewnętrzny pilaster zdobiony jest korynckim kapitelem. Naroża szczytu ryzalitu przyozdobione są dużymi wolutami. W ryzalicie pomiędzy pilastrami umieszczone są okna. Po obu stronach ryzalitu układ elewacji skomponowany został w trójosiowym podziale zaznaczonym korynckimi pilastrami, z tym że ich rozstaw jest większy, co pozwala umieścić po dwa okna między pilastrami. Porządek architektoniczny pilastrów posiada wysoki piedestał i bazę. Poszczególne piętra zaznaczone są pasami gzymsu. Na parterze elewacji przestrzeń pomiędzy pilastrami dekorowane są boniowaniem. Okna w poziomie

parterze mają proporcje wydłużonego kwadratu. Zaś na 1 i 2 piętrze wysokie okna mają proporcję 2 kwadratów. Okna 3 piętra – poddasza są mniejsze i mają proporcję 1,5 kwadratu. Okna posiadają płaskie obramienie z akcentowanymi narożami i zwornikiem. Obramienia oparte są na gzymsie podokiennym. Pod nim znajdują się płyciny. Nad oknami 1 i 2 piętra umieszczone są girlandy rozpięte pod pasami gzymsu. Okna 3 kondygnacji - poddasza pozbawione są girland. W części ryzalitu girlandy nad oknami 1 piętra mają inny kształt. Nad oknami 2 piętra zamiast girlandy mamy formę dekoracyjną rozwiązana na trójkącie. Rysunek z 1803 roku pokazuje iż połaci dachu zaprojektowano lukarny. Lukarny mają półokrągłe zamknięcie zdobione sterczyną. W ryzalicie w poziomie lukarn również istnieć miało okno.

Widok 2

Dokumentem sprzed 1830 roku jest rysunek T. Jankowskiego „Widok Kollegium Pijarskiego ze strony Krakowskiego Przedmieścia w Piotrkowie” pochodzący ze zbioru: „Popis publiczny uczniów szkoły wojewódzkiej XX Pijarów w Piotrkowie”, publikowanego w Warszawie w 1830 roku.

Widok Kollegium Pijarskiego ze strony Krakowskiego przedmieścia w Piotrkowie

Rysunek wykonany z dużą precyzją posiada jednak istotny mankament, elewacja jest rozciągnięta i tym samym czyni to generalny brak proporcji elementów i budynku. Jednak dla interesującego nas problemu formy dekoracji elewacji wnosi on istotne informacje. Autor nie zauważa istnienia pod okiennych płycin, girland oraz brak jest kapiteli korynckich, które zastąpiły płaskie kostki. Dach kolegium nie posiada lukarn.

Na skutek rozciągnięcia widoku elewacji proporcje ryzalitu istotnie się zmieniły co miało wpływ również na dominujący jego szczyt. Mimo powtórzenia wielu elementów dekoracji szczytu, proporcje narożnych wolut zmniejszyły się.

WIDOK 3.

Rysunek z zespołu kolegium pijarskiego z 1843 roku, pochodzący z Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie.

Ten perspektywiczny rysunek pokazuje elewację boczną Kolegium od strony ulicy dzisiejszej Farnej, oraz górną część elewacji Kolegium od strony dziedzińca. Elementami, które dostrzegamy na elewacji bocznej są kapitele korynckie pilastrów oraz dodane do elewacji narożne schodkowe skarpy. Elewacja boczna jest przedstawiona jako kompozycja niesymetryczna. Pilaster środkowy dzieli okna na elewacji w podziale 2 i 1. Na rysunku od strony dziedzińca trudno dostrzec pilastry, które tak wyraźnie się rysują na bocznej elewacji. Na pewno nie można rozpoznać kapiteli. Według rysunku na elewacji bocznej i od strony dziedzińca brak jest elementów dekoracyjnych. Interesującym elementem wyraźnie zaznaczonym na rysunku są dachowe lukarny, nad którymi autor zaznaczył nawet sterczyny.

Analiza tych trzech przedstawień wykazuje różnice, które sprawiają trudność interpretacyjną co do dokładności poszczególnych przedstawień. Dotyczy to przede wszystkim kwestii istnienia kapiteli, dekoracji oraz lukarn.

Widok 4.

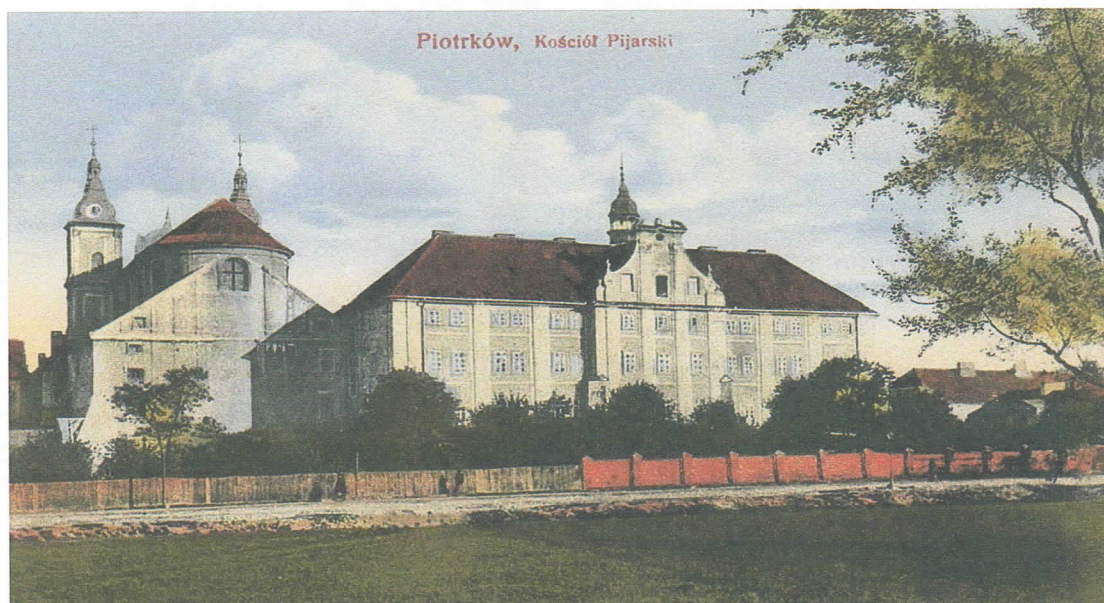
Następnym przedstawieniem jest widok elewacji frontowej kolegium od strony Krakowskiego Przedmieścia opublikowany w 1870 roku w 285 numerze gazety „Kłosa”.

Rysunek pokazuje elewację frontową bez kapiteli korynckich, nie dostrzega się elementów dekoracji, choć zaznaczony jest pas gzymsu między piętrowego. Brak jest również lukarn.

Widok 5

Ciekawą dokumentacją potwierdzającą brak kapiteli korynckich, dekoracji między okiennych oraz lukarn jest widok kolorowany Kolegium pochodzący prawdopodobnie z lat 80tych XIX wieku.

Interesującym elementem na tym przedstawieniu jest pojawienie się nad dachem wysokiej latarni z kopułką i sterczyną. Widoczne są również przypory wspierające w narożach środkowy ryzalit.

WIDOK 6.

Fotografia z ok. 1900 roku pochodzi z Archiwum Instytutu Sztuki PAN.

Fotografia ukazuje elewację frontową po przebudowie Kolegium, kiedy to zmieniono ryzalit, podnosząc jego wysokość, zmieniając kształt okien obecnie zamkniętych półtukiem. Ryzalit został również rozszerzony, poprzez wyciągnięcie w górę sąsiednich przestrzeni między pilastrowych. W przestrzeniach tych zmieniono również okna 4 kondygnacji, które podwyższono i również zamknięto półtukiem. Nowe okna są wyraźnie pogłębione, tworząc na elewacji nisze. Na elewacji pojawiły się nowe dekoracje w charakterze rosyjskim. Były to nad okienne obramienia oraz podokienne zwisy. Rozdzielone one były pasem między piętrowego gzymsu. Interesujące jest, iż ten typ dekoracji nie pojawił się na przebudowanych elementach ryzalitu i dodanych do niego bocznych części. Taki stan może być tłumaczony, tym iż dekoracja ta pojawiła się wcześniej zanim nastąpiła przebudowa ryzalitu, w ramach której nie przywrócono wcześniejszej dekoracji. Pary bocznych okien otrzymały proste opaski okienne, z tym że okna ryzalitu otrzymały dodatkowe zdobienie w kluczu opaski. Nad ryzalitem pojawiła nowa wysoka latarnia na planie sześcioboku, przykryta cebulową kopułką. Fotografia pokazuje iż z tą przebudową zmieniono część pokrycia dachu na dach metalowy.

WIDOK 7.

Fotografia, prawdopodobnie z okresu I wojny światowej, z okresu okupacji Piotrkowa przez wojska austro – węgierskie.

24

Fotografia pokazuje stan elewacji kolegium od strony dziedzińca. Okna posiadają opaski z zaakcentowanymi narożami i zwornikiem. Okna oparte są na dekorowanym gzymsie podokiennym. Widoczny jest brak kapiteli korynckich, pasu gzymsu międzypiętrowego oraz dekoracji międzyokiennej.

WIDOK 8.

Fotografia z napisem „Piotrków. Gimnazjum Męskie” prezentująca gmach kolegium z widokiem na północną ścianę.

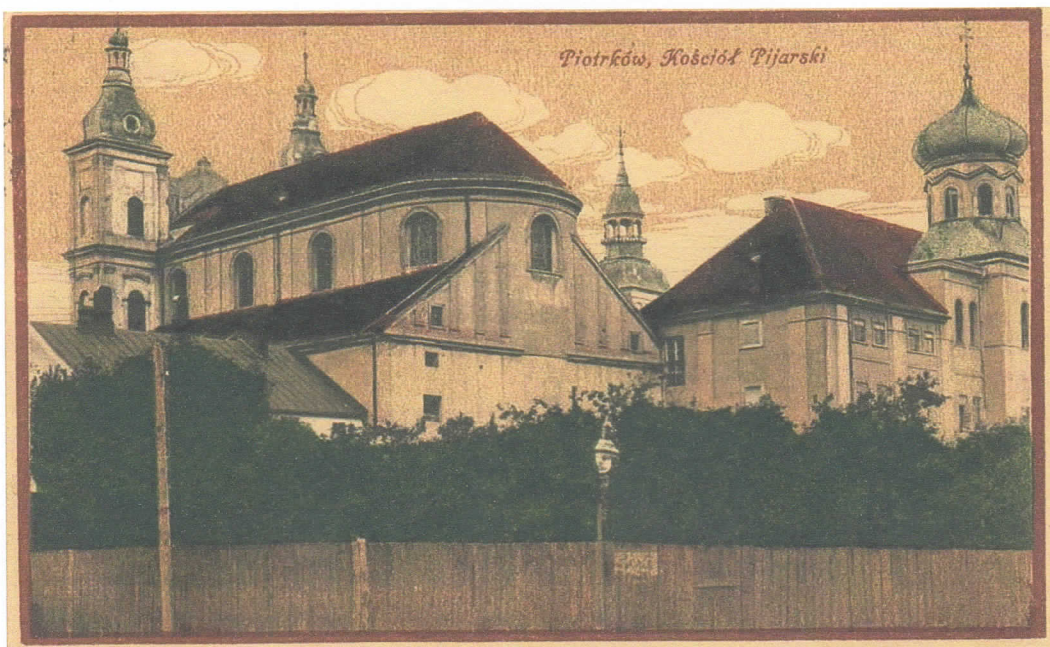

Rozróżnić można szerokie pasy wzdłuż pilastrów oraz pasu gzymsu międzypiętrowego, co jest zupełnie innym rozwiązaniem niż na elewacji południowej. Brak jest dekoracji na elewacji frontowej.

WIDOK 9.

Fotograficzna kolorowana karta pocztowa z napisem „Piotrów, Kościół Pijarski”.

Pocztówka pokazuje fragment kolegium w ujęciu z częścią bocznej elewacji od strony kościoła. Widoczny na zdjęciu słup sieci elektrycznej lub telefoniczny poświadcza iż widok ten może pochodzić z okresu po 1925 roku, kiedy to zelektryfikowano miasto. Fotografia pokazuje brak dekoracji międzyokiennych elewacji frontowej. Na elewacji bocznej brak jest dekoracji, nie istnieją również pasy gzymsu międzypiętrowego. Okna z opaskami wciśnięte są pomiędzy szerokie pasy przypilastrowe. Okna przy samym prezbiterium kościoła mają zupełnie inną formę i są pozbawione opasek.

WIDOK 10.

Fotograficzna kartka pocztowa z napisem „Piotrków, Ulica Krakowska”.

Karta pochodzi z czasów po poprowadzeniu linii elektrycznych i telefonicznych w Piotrkowie, co nastąpiło w 1925 roku. Kartka pokazuje stan elewacji podobny do tej jaką widzimy powyżej na dokumencie nr 6. W porównaniu z widokiem nr 6 widok nr 10 nie obrazuje dokładnie form dekoracji przy oknach. Stan elewacji frontowej przypomina ten z widoku nr 8, lecz brak jest dekoracji pod i nad okiennej.

WIDOK 11.

Fotografia pozuje stan bliski temu jak możemy zobaczyć na widoku nr 10

WIDOK 12.

Fotografia przedstawia stan gdy zlikwidowana została kopuła nad budynkiem kolegium.

Na zdjęciu można rozróżnić okna na ścianie południowej. Widać iż wtedy istniało zwarte okno, które przebito po likwidacji narożnego pilastra. Wraz z rozwojem infrastruktury miejskiej w narożniku przy ulicy Farnej wybudowano trafostację. Zmianie uległa nawierzchnia ulicy. Na podstawie tych elementów datowanie tego widoku można przyporządkować na początek lat 30tych.

Analiza zgromadzonej dokumentacji ikonograficznej Kolegium wskazała następujące kwestie:

a/. prawdopodobnie tylko elewacja frontowa mogła być dekorowana, lecz zakres tej dekoracji mógł się różnić od pierwotnego rysunku z roku 1803 (widok nr 1). Widok nr 2 ukazujący stan elewacji ok. 1830 roku wskazywał iż pierwotna dekoracja mogła zostać w wykonaniu ograniczona i obejmować :

- Pilastry, lecz bez dekoracyjnych kapiteli.
- Boniowanie zostało wykonane na wysokość parteru.
- Okna uzyskały opaski okienne z akcentowanymi narożami oraz zwornikiem. Opaski okienne oparte zostały na profilowanych gzymsach podokiennych.
- Poszczególne piętra wyznaczone były pasami gzymsu międzypiętrowego

W konfrontacji z widokiem nr 3 z 1843 roku pojawiają się wątpliwości czy stan taki rzeczywiście istniał, gdyż widok pilastrów z kapitelami korynckimi oraz lukarn dachowych potwierdzałby stan dekoracji tak jak na rysunku z 1803 roku. Chociaż widok nr 3 nie pokazuje elewacji frontowej, dostrzeżone różnice winny być omówione. W konkluzji badacza nie można wykluczyć, iż rzeczywiście na elewacji bocznej mogły zostać wykonane projektowane pilastry z korynckimi kapitelami, których jednak nie wprowadzono na znacznie dłuższej elewacji frontowej z przyczyn ekonomicznych. Stan taki potwierdzony byłby brakiem kapiteli na pilastrach od strony dziedzińca. Odnosząc się do elewacji frontowej, brak środków finansowych mógł również nie pozwolić na wykonanie innych dekoracji na tej fasadzie. Innym wytłumaczeniem dla takiego stanu z roku 1843 mogło być idealistyczne odwzorowanie formy dekoracji kolegium, które choć znane z projektu z 1803 roku, i dotychczas niezrealizowane, planowano wykonać przy najbliższej sposobności. Stan zachowania na początku XX wieku prawdopodobnie oryginalnej północnej elewacji (widoki nr 8 i 9) wskazywałby, że boczne elewacje pozbawione były w ogóle dekoracji poza prostym pilastrem i opaskami wokół okiem. Nie wykonano tam nawet pasa gzymsu międzypiętrowego. Stan taki potwierdzałaby fotografia z tego samego okresu (widok nr 7) gdzie elewacja od strony dziedzińca również nie posiada tych

elementów. Podobne wytłumaczenie idealistycznego przedstawienia założenia szkoły pijarów prezentowanym na widoku nr 3, może odnosić się także do formy lukarn dachowych odwzorowanych w postaci znanej z dokumentacji projektu z 1803 roku, lecz które chyba nigdy nie zostały wykonane. W świetle rysunku z 1870 roku, trudno jest sobie wyobrazić iż przekształcenia elewacji mogły nastąpić w stosunkowo krótkim czasie w tak istotny sposób, by likwidacji uległa cała dekoracja elewacji frontowej, korynckie kapitele, oraz lukarny.

Ciekawy problem pojawia się przy porównaniu dekoracji bocznych elewacji. Elewacja południowa rozwiązana jest według tej samej zasady co elewacja frontowa. Pilastrom towarzyszy wąskie pilastry. Elewacja północna natomiast rozwiązana według innej zasady. Przestrzeń między pilastrami wypełniona jest szerokimi psami przy pilastrowymi. Okna dekorowane opaskami, są wciśnięte pomiędzy te pasy. Tej różnicy nie można wytłumaczyć w logiczny sposób. Jest to raczej spowodowane odmiennym projektem.

Zdjęcia z okresu po I wojnie światowej wykazują iż dekoracja ścian elewacji z okresu rosyjskiego została całkowicie usunięta z niewielkimi wyjątkami. Prawdopodobnie łatwość usunięcia tej dekoracji wynikała ze sposobu jej wykonania jako aplik sztukatorskich lub drewnianych montowanych na kołki w ścianę. Dekoracja jaka ostała się była technicznie związana z tynkiem. Usunięcie musiało być łatwe w wykonaniu, gdyż nie czekano z nim do czasu likwidacji prawosławnej kopuły. Lecz nawet likwidując kopułę i poprawiając dach nie naruszono stanu przerobionego ryzalitu co pozwoliło na utrwalenie się praktycznie do dnia dzisiejszego tego fragmentu dekoracji z końca XIX wieku.

Badania stanu elewacji.

Wobec zauważonych kwestii dotyczących formy dekoracji na elewacji Kolegium, podjęto działania mające zweryfikować przyjęte założenia. Zapoznano się ze stanem zachowania elewacji budynku. Zauważono, że elewacja boczna od strony ulicy Farnej uległa przekształceniom. Dotyczyło to likwidacji narożnego pilastra i wprowadzenia w to miejsce jeszcze jednego okna, wokół którego wykonano opaskę w formie historycznej. Niektóre okna w parterze i na 2 piętrze zostały zamurowane.

Elewacja wschodnia

Poszerzona została narożna przypora. Ogląd elewacji bocznej od strony północnej wykazał iż elewacja ta prawdopodobnie utrzymała swój oryginalny stan.

Elewacja zachodnia- fragment

Potwierdzałoby to rozwarstwienie tynków ,co w przypadku innych ścian ,gdzie nie stwierdzono istotnych zniszczeń tynków, mogło sugerować, iż są to nowe tynki. Zauważono także, że tynki z okresu carskiej przebudowy ryzalitu w końcu XIX wieku wyróżniają się kolorystycznie od pozostałych tynków (bardziej szarych -zastosowanie znacznej ilości cementu) elewacji frontowej. Może to być świadectwem, iż w okresie wymiany tynków na elewacji frontowej, tynki z końca XIX wieku (prawdopodobnie romańskie , na co wskazywałby ich brązowy odcień) były na tyle w dobrym stanie, że je pozostawiono.

Carska nadbudowa ryzalitu

Celem sprawdzenia przekształceń dekoracji przyjęto wykonanie na elewacji frontowej kilku odkrywek, które jak przypuszczano winny ukazać świadectwa wcześniejszych dekoracji ,jeżeli takowe istniały ,albo przynajmniej potwierdzić ich brak. Wykonane zostały następujące odkrywki:

LOKALIZACJA ODKRYWEK BADAWCZYCH

Nr 7

Nr 6

Nr 3

Nr 2

Nr 1

NR 8

NR 6

NR 5

NR 4

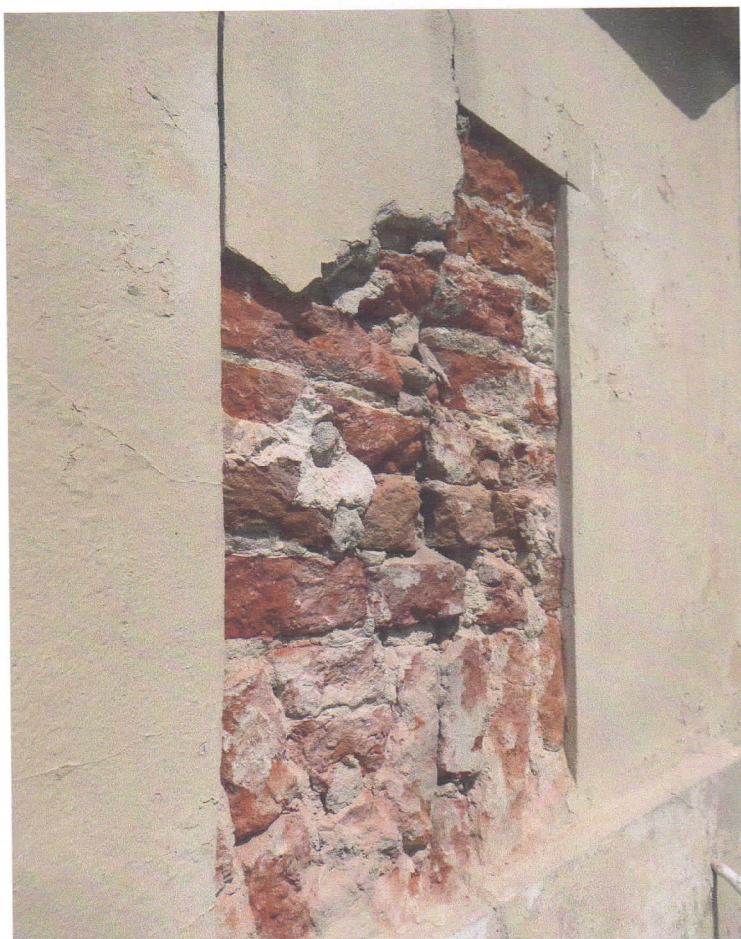

Odkrywka 1- elewacja południowa-wykonana pod oknem 1 piętra od strony wschodniej,

Widoczna rysa spękania ściany
,rozwarcie do 1,5 cm

Widoczne ceglane nadproże
okienne /uszkodzone

Odkrywka 2- elewacja południowa-wykonana nad oknem parteru od strony wschodniej,

Widoczna rysa spękania ściany
rozwarcie do 2 cm

Grubość wyprawy
tynkarskiej 1-1,5cm

Odkrywka 3- elewacja południowa-opaska okienna okna 1 piętra od strony wschodniej,

Odkrywka 4- elewacja południowa-poniżej okna parteru od strony zachodniej,

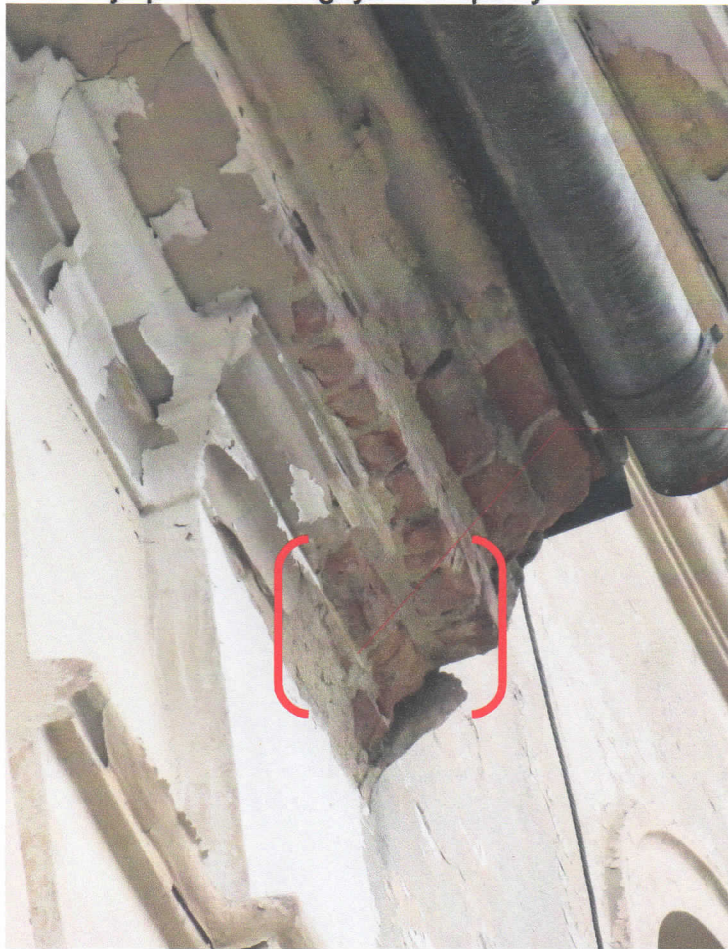

Odkrywka 5- elewacja południowa-opaska okienna okna parteru od strony zachodniej,

Odkrywka 6- elewacja południowa-gzyms okapowy

Brak korynckich kapiteli- układ cegieł nawiązuje do kształtu profili kończącego pilaster

Odkrywka 7- elewacja południowa-nad oknem 1 piętra -strony wschodniej, gdzie mogła istnieć płycina,

Odkrywka 8- elewacja wschodnia-nad oknem 1 piętra -strony południowej, gdzie mogła istnieć płycina,

Wyprawa tynkarska cementowo- wapienno a grubości 0,5cm-1,5 cm -jednowarstwowa

wykonane odkrywki wykazały ,iż elewacja frontowa i wschodnia prawdopodobnie na skutek bardzo złego stanu zachowania tynków, poddane zostały kompleksowemu remontowi czego następstwem stało się zabicie oryginalnych tynków przynajmniej do

wysokości przebudowy ryzalitu, gdzie w końcu XIX wieku założono tynki (prawdopodobnie romańskie, na co wskazywałby brązowy ich odcień) i tym samym w czasie przeprowadzenia tych prac były one jeszcze w dobrym stanie. Nowe tynki w miejscach wykonanych odkrywek są tynkami współczesnymi, gdzie użyto zaprawy cementowej. Odkrywka nr 3 wykazała że nawet forma opasek okiennych została odtworzona w nowym tynku. Na elewacji wschodniej i północnej zachowały się

profilowania gzymsów podokiennych. Gzymsy okienne na ścianie wschodniej otrzymały betonowe parapety z kapinosem. Tym samym tylko opaski i gzymsy okienne na ścianie północnej zachowały najwierniejszą formę. Ślady zasklepionych tynkiem otworów jakie zauważono na elewacji związane były z montażem rusztowania. Jedynym miejscem gdzie można przypuszczać, że zachowały się oryginalne wyprawy tynkowe, a tym samym zachowana została oryginalna kolorystyka to ściana północna. Jak wykazała to analiza ikonografii na tej ścianie poza opaskami okiennymi praktycznie nie istniały elementy wystroju plastycznego.

Wnioski badawcze

1/. Ze względu na stwierdzoną wymianę tynków , co wykazano na elewacji zachodniej i południowej, każde informacje pozyskane w czasie prowadzenia nadzoru konserwatorskiego podczas wykonywanego remontu mogą być nowymi istotnymi danymi.

2/. Prace remontowe na elewacji północnej winny być prowadzone w uzgodnieniu konserwatorskim by móc pobrać próbki tynków i warstw malarskich. Uzyskane tą drogą dane dotyczące historycznej kolorystyki mogą zostać wykorzystane w doborze koloru elewacji.

3/. Szczególną uwagę należy zwrócić na tynki i wymalowanie ściany w części carskiej nadbudowy ryzalitu. Pobranie próbek i ocena stanu konserwatorskiego stanu zachowania pozwoli określić ostateczny zakres działań konserwatorskich dla tego fragmentu elewacji.

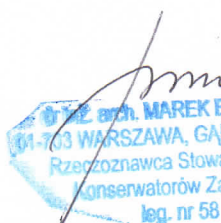
Wnioski konserwatorskie

Uwaga ogólna. Odtworzenie dekoracji na elewacji frontowej, choć jest frapującym celem, nie powinno być dokonane. Posiadamy za mało informacji by taką decyzję wiarygodnie podeprzeć badawczo. Dzisiejszy stan zachowania obrazuje w przybliżeniu stan jaki zaistniał po I wojnie światowej. W świadomości mieszkańców taki stan istnieje już blisko 100 lat. Przeprowadzając planowane prace remontowo – konserwatorskie należy jednak dokonać korekt jak poniżej.

1/. Poważne przekształcenia elewacji frontowej dokonane w czasie ostatniego remontu, gdzie odtworzono w złej formie pasy gzymsu międzypiętrowego i zatarto formę profilowania gzymsów podkiennych, winny być naprawione. Dotyczy to przywrócenia profilowania gzymsu międzypiętrowego, oraz profilowania parapetów okiennych.

2/. Na elewacji południowej działania konserwatorskie winny utrzymać stan istniejący, z uwagą by przywrócić zamurowane okna w parterze i piętrach.

3/. Usunąć należy istniejące zadaszenie przed wejściem do budynku i zastąpić je formą, która będzie mniej intruzywna na elewacji frontowej. Zadanie opracowane z elementów szklanych może być właściwym rozwiązaniem.

mgr inż. arch. MAREK BARAŃSKI
01-703 WARSZAWA, GABİŃSKA 18/38
Rzecznik Stowarzyszenia
Konserwatorów Zabytków
leg. nr 58

mgr inż. arch. Szymon Herman
Uprawnienia budowlane do
projektowania w specjalności
architektonicznej bez ograniczeń
Upr. bud. 12/R-253/ŁOIA/04
ŁOIA nr ŁO 0477